הן ואוירן או דלמא(ב) הן ולא אוירן? א"ר נחמן בר יצחק (א)מסתברא דהן ואוירן דאי סלקא דעתך הן ולא אוירן (א)(שיטה אחת בלא אוירה) למאי חזיא אלא ש"מ הן ואוירן שמע מינה. רבי שבתי אמר משמיה דחזקיה (ב)שני שיטין שאמרו בכתב ידי עדים ולא כתב ידי סופר מ"ט דכל המזייף לאו לגבי ספרא אזיל ומזייף, וכמה? אמר (ג) רב יצחק בן אלעזר *כגון "לך, לך" זה על גבי זה אלמא קסבר שני שיטין וארבעה אוירין רב חייא בר אמי משמיה דעולא אמר כגון למ"ד מלמעלה וכ"ף מלמטה אלמא קסבר שני שיטין ושלשה אוירין רבי אבהו אמר כגון ברוך בן לוי בשיטה אחת קא סבר שיטה אחת ושני אוירין אמר רב לא שנו אלא בין עדים לכתב אבל בין עדים לאשרתא אפילו(ד) טובא נמי כשר מאי שנא בין עדים לכתב דלמא מזייף וכתב מאי דבעי וחתימי סהדי בין עדים לאשרתא נמי מזייף וכתב מאי דבעי וחתימי סהדי? א) דמטייט ליה, א"ה בין עדים לשטר נמי מטייט ליה? אמרי סהדי אטיוטא הוא דחתימי, בין עדים לאשרתא נמי אמרי בי דינא אטיוטא הוא דחתימי? בי דינא, אטיוטא לא חתימי, וליחוש דלמא גייז ליה לעילא ומחיק ליה לטיוטא וכתב מאי דבעי ומחתים סהדי ואמר שטר הבא הוא ועדיו על המחק כשר(ה)

הגיהא

הן ואוירן. שיעור כתיבת השיטין ואויר חלק בינתים נפסל אבל פחות מיכן אינו נפסל : ה"ג דאי סלקא דעתך הן ולא אוירן למאי חזיא. והלא ניכר הזיוף לפי שצריך לכתוב אותיות דקות יותר משאר אותיות השטר כדי לתת חלק בין שיטה לשיטה ואם יכתוב כתיבה גסה גם עתה ניכר הזיוף שאין חלק בינתים כשאר שיטות שבשטר : **שני שיטין שאמרו.** בשיעור כתב ידי עדים שהוא יותר מכדי שיעור ידי סופר : **מאי טעמא כל דמזייף לאו לגבי סופר אזיל.** אולי לא יאבה לו ולא ישמע אליו לאודועי נפשיה אלא עושה בצינעא בתוך ביתו ואינו יודע לכוין ידו בכתיבה דקה כמו הסופר : **כגון לך לך זה על גב זה.** לא אתא לאיפלוגי אדחזקיה אלא ודאי בכתב ידי עדים משערין כתיבת שני השיטין חלק ועדיין צריך אויר בין שיטה לשיטה מלבד עובי הכתיבה כדי שאם יהיו שני "לך" בשני השיטין זה בעליונה וזה בתחתונה צריך שלא יגע משך גובה הלמ"ד של לך התחתון להגיע בך' של לך העליון דהא זימנין (ג) דמיגהדי בהדי הדדי ך' דשיטה עליונה ולמ"ד דשיטה התחתונה : **אלמא קסבר שני שיטין וד' אוירין.** שני אוירות בין שני השיטין משום כ' דעליונה ולמ"ד דתחתונה ואויר למעלה משיטה עליונה בשביל גובה למ"ד של "לך" העליון ואויר למטה מן השניה בשביל (ד) לך התחתון ולך לך זה על גב זה לאו דוקא שתהא למ"ד כנגד למ"ד וכ' כנגד כ' אלא כדפרישית שזה למעלה בעליונה וזה למטה בתחתונה : **ושלשה אוירין.** דבין שני השיטין די לנו באויר אחד שיכול לאמן את ידו להרחיק ראש הלמ"ד דתחתונה מכנגד רגל כ' העליונה : **ברוך בן לוי.** שני אוירין איכא הכא אחד למעלה בשביל למ"ד דלוי וחד למטה בשביל כ' דברוך : **אמר רב לא שנו.** שני שיטין דפסול אא"כ הרחיק בין העדים לשטר אבל אם הוא בין העדים לקיום הנקרא אשרתא על שם "ואשרוהו וקיימוהו" הכתוב בו כגון שטר שכתב בו הנפק דהיינו אשרתא אפילו הרחיק יותר משני שיטין כשר כדמסיק ואזיל במטשטשו בדיו ושם ב"ד אטיוטא לא חתימי אלא אעיקרו של שטר : **ומשני דמטייט ליה.** כלומר מלכלכו בדיו ואין יכול לכתוב בו שום זיוף אבל אם בא הנפק לפנינו ויש בו שני שיטין חלק בלא טיוט פסול הוא שלא נעשה כתיקון חכמים : **אטיוטא חתימי.** ולא אעיקר של שטר כדאמרי' בגיטין (דף פז.) ב)חיישינן שמא אשאילת שלום שכתב בשטר חתמו ולא אעיקרו של שטר הכא נמי כך מעידין בפניע אטייט בדיו ונמחק כדי שלא יחשדו בבעל השטר : **ומשני בי דינא אטיוטא.** אין דרכן לחתום אבל עדים הכל מצויין לחתום ואפי' עמי הארץ ואתי למיחתם אטיוטא: **וניחוש דלמא גייז ליה.** לשטר העליון לגמרי ומחיק ליה לטיוטא וכתב הוא (ה)(והלוואתו ועדיו מזוייפין על המחק: **דאמר רב שטר הבא הוא ועדיו על המחק כשר.** דמה לי אם חתמו עדים על קלף חלק או על הקלף שחור הואיל ואנו מכירין חתימת ידיהן וגם העליון לא נמחק אלא פעם אחת כמו מקום שהעדים חותמין בו (ו) וגבי אשרתא אע"פ שאין אנו מכירין ידי עדים שלמעלה שעל המחק, נסמך על אשרתא שאחריו שמקיימת עדותן והלכך יכול למחוק הטיוטא ולזייף עדים :

הגיהה

בתחלה כשר כדאמרינן לכבוד חתמו אבל אי חתימי בסוף פסול ואין נראה לר"ת דאמר בהמביא תניין (גיטין דף יח: ושם) למאן דאמר שנים משום עדים וכולם משום תנאי (ז) ולכך נמצא בסוף אחד מהם קרוב או פסול כשר אבל אי חתים בתחלה קרוב או פסול אמרי לה פסול אמרי לה כשר מאן דאמר פסול דאתי לאחלופי בשאר שטרות דעלמא (ח) ולא יאמרו משום תנאי חתמו כיון שהפסולים חתמו לכתחלה אלמא אפילו למאן דמכשיר בסוף פסול לכתחלה [וא"כ הכא] בין בתחלה בין בסוף כשר וראשונים דגרס רבינו חננאל לאו דוקא אלא כל שכן הוא אע"ג שאויר פסול וא"ת א"כ אמאי כשר(ט) ולא אתי לאיחלופי בקיום שטרות דעלמא כדהתם וי"ל התם מדרבנן דפסלי בתחלה משום דעדי הגט אין חותמין אלא זה בפני זה ואי חתים בתחלה קרוב או פסול יאמרו איך העדים העומדים שם קרובים לשם עדות חתמו שיכולים לחתום בתחלה אותם עדים כשרים שהיו שם וחתמו קרובים ואתי לאכשורי קרובים אבל בסוף יאמרו ב' לשם עדים ואינך משום (י)תנאים אבל בשאר שטרות שחותמין זה שלא בפני זה אם נמצא פסול בתחלה כשר דלא אתי לאכשורי בעלמא שידעו שלא לשם עדות חתמו אלא כמו שמצאם החתימו ובשעה שחתמו אלו הראשונים לא מצאו אחרים עד אחרי כן והקשה לו ר"י אם כן אמאי כשרים כשנמצאו בסוף הא אמרינן לקמן כל כי האי גוונא אין מקיימין מעדים שלמטה (כ) מכלל דבעלמא אין מקיימין אלא מעדים שלמטה וא"כ כשירא פסולין לבסוף במקום קיום השטר יאמרו קרוב או פסול כשר וחזר בו ר"ת ואין מכשיר כי אם בתחלה ולא בסוף מפני שקיום השטר בסוף כדפסיק רב יהודאי אבל קשה מגט קרח (גיטין דף פג.) שאנו מכשירין בין בתחלה בין בסוף וי"ל דשאני התם דמכל תלתא מקיימין ולא סגי בקיומא דהכא כדמפרש התם אבל בפשוטים שאנו מקיימין משלמטה בתרי פסול לבסוף :

שיטה אחת למאי חזיא. (ל) אי מזייף ביה וכתב ביה שני שיטין דקות יהא ניכר שהוא מזויף שהנך שני שיטין דקות משאר השטר ועוד דלא אזיל לגבי ספרא לכתוב כתיבה דקה ואפילו אי בעי גייז ליה ויש מפרשים שיטה אחת בלא אוירה למאי חזיא אין יכול לכתוב בה כלום ואמאי אצטריך למימר הרחיק שיטה (מ) כשר אבל לא בעי למיפרך שני שיטין למאי חזיין דטובא חזיין לכתוב בו שיטה אחת ונימא דלמדין משיטה אחרונה דהא דאמר לעיל אין למדין היינו למסקנא (נ) הכא דמסיק הן ואוירן דחזו לכתוב שני שיטין דאחת ואוירה חזיא לכתוב אחת ולכך אין למדין אבל מקמי דמסיק הן ואוירן יש ללמוד אדרבה דלמדין מדפסול הרחיק שני שיטין בלא אוירן :

כגון לך לך זה על גב זה · א"צ לפרש שרגל הכ"ף על ראש הלמ"ד אלא אפי' לא אי רגל הכ"ף נגד ראש למ"ד אפ"ה אי ד' אוירין שאויר אחד צריך להיות בין ב' שיטין בלא רגל כ"ף וראש למ"ד כדאמר כגון ל' למעלה וכ"ף למטה וקסבר ב' שיטין וג' אוירין אלמא צריך להיות אויר בין שיטה לשיטה ועוד אויר אחר מפני רגל כ"ף שבשיטה ראשונה או מפני ראש למ"ד שבשיטה שניה הוי ב' אוירין בין שיטה לשיטה ואנו ראיה היא דא"כ למה צריך אויר שני באויר ראשון יכולין להיות ראש למ"ד ורגל כ"ף כיון שאינן זה כנגד זה אלא צריך לפרש שהן זה כנגד זה לך לך דלא יתחיל לזייף אם אין בינתים ריוח שאם יארע לך לך זה כנגד זה בזיופו שיוכל לעשותו בריוח (ס) : *שיטה אחת ושני אוירין והוי יותר משני שיטין בלא אוירן דא"כ שיטה למאי חזיא כדפריך לעיל: **דמטייט** ליה. פי' ר"ת בנקודות או שורות שניכר (ע) בחלק מעט ניכר שלא מחק מעיקרא שאם היה מטשטשו בדיו ואין ניכר אם היה שם מחק אם לא ואפ"ה מכשר לשטרא א"כ יטשטש כל השטר לגמרי וגם העדים שלמטה ויכתוב שטר בגליון של מעלה ויזייף עדים והאשרתא של מטה (פ) מקיימן ואם אין גליון למעלה ויש שיטה אחת בין העדים לכתב יכתוב השטר ועדים באותה שיטה והעדים הראשונים יטשטש בדיו והאשרתא מקיימת בעדים שזייף להכי צריך לפרש טיוט אנקודות או שורות : **שטר** הבא הוא ועדיו על המחק כשר · (צ) דהא דפסלינן בגיטין (דף כח:) שטר הבא על המחק היינו כשעדיו על הנייר : *ר' יוחנן אומר כו'. תימה דמשמע דאתא לפלוגי ובמאי פליג דהא לא פסיל אלא בלא טיוטא דאי בטיוטא אמאי פסול וכ"ת איכא בינייהו דרבי יוחנן פסיל אפילו בטיוטא שני שיטין בין עדים לאשרתא משום דימחקנה ויכתוב הוא שטר ועדים על המחק והאשרתא מקיימו דסבירא למימר מו האשרתא שבו הא ליכא למימר דא"כ כל שטרות שיש בהן

רבינו גרשום

שיטה אחת דאמרו . הרחיק שיטה אחת כשירה . פשיטא דכשר דלמאי חזיא הא לא מצי לזייפי דניכרת הואי הכתיבת שהיא דקה יותר מן האחרת : ב' שיטין שאמרו . פסול צריך שיהיו רחבות ככתב ידי עדים דלא בקיאי בכתיבה דצריך הרווחה ספי מסופר אומן דיודע ליישב ולצמצם כתיבתו אבל הני שיטין מקמי דליהוי פסולות צריך הרווחה ספי מאי טעמא משום דכל דמזייף לאו לגבי ספרא אזיל דמזייף ליה דסופר לא מזייף אלא הוא עצמו מזייף בצנעא בביתו ולמי שאינו מומחה בכתיבה צריך הרווחה ספי : כגון לך לך זה על גב זה . דאיכא במשך ל' שלמעלה אויר אחד ובמשך כ' מלמטה אויר אחד והכי נמי לאידך לך דהיינו ב' שיטין וד' אוירין והואיל דאיכא הרווחה כולי האי מצי מזייף ליה בכתב ידי כל אדם א) דפסול : כגון ל' מלמעלה וכ' למטה . בשני שיטין : קא סבר ב' שיטין וג' אוירין . משך ל' שלמעלה דשיטה ראשונה דהיינו אויר אחד ומשך כ' למטה משיטה שניה ב) אין תופשין אלא באויר אחד לפי שצוארו של למ"ד הוא משוך אחר כרעיה דכ' ולא מתחת רגליו : כגון ברוך בן לוי בשיטה אחת. היינו שיטה אחת וב' אוירין משך כרעיה דכ' מלמטה ול' של לוי למעלה דהשתא מצי מזייף ומשום הכי פסול : אמר רב לא שנו . אם הרחיק העדים מן הכתב ב' שיטין דפסול : אלא בין עדים לשטר. דהשתא איכא הרווחה ומצי מזייף וכיון דעדים חתימי מלמטה אתי ונבי שלא כדין : אבל אי שבק הרווחה בין חתימת העדים לאשרתא. שאם כתב למטה בגוילין אשראי קיום בית דין שטרא דקא נפק לקרמנא ואשרנוהו וקיימנוהו אפי' נמצא נמי שהניח בין עדים לאשרא שיעור ד' או ה' שיטות כשר : מאי שנא בין עדי' לשטר. שיעור ב' שיטין דפסולי דילמא מזייף וכתב. בין עדים לאשרא ונבי סכה אותו קיום בית דין של פשהדמשמע דקיימו כל מה שכתוב בשטר. ומשני [משום] הכי כשר דאותו חלק שבין העדים לאשרא דמטשטש ליה מטשטש שם בכן

כולו בדיו שאין יכול לכתוב בו על גביו שום זיוף . ומקשי' בין עדים לשטר אמאי בב' שיטין פסול הא מצי מסיים ליה לאותו חלק בדיו דאינו יכול לזייף באותו מקום כלום . ומשני אי מסיים ליה בדיו בין כתב לעדים אמרי אינשי עדים אטיוטא סהדי על מה שעל גבי חתימתן ולא ש"ל על מה שכתוב בשטר ופסול השטר וכדאמר ברוכתא אחריתי אשאילת שלום חתימי כגון אם כתב בשטר פלוני אמר לנו כתבו וחתמו לפלוני שאני חייב לו מנה וכתבו בו שאני שואל בשלום פלוני לא קיימי סהדי אשאילות שלום חתימי אלא אההוא טיוטא ופסול וכשום הכי לא מסיימינן ליה : ומקשינן בין עדים לאשרא נמי אמאי מצי לסיים הא איכא לאיקמא הכי השטר ולא קימו שטר השטר . ומשני הא ליכא נמי סהדי דרואי נבי עדים דיש מהם עמי הארץ ולא דייק חתמו אבבלא ואפי' אטיוטא . אבל גבי בי דינא ליכא למימר הכי [illegible] עדים לאשרא אפי' טובא אע"ג דמסיים ליה ולחוש דילמא גייז לוה מלוה השטר עם העדים ושדי לעילא ומחיק לה לטיוטא וכתב מאי דבעי במקום שהוה בה טיוטא ויכתב כפלים משם שהיה בשטר וחתמים אותו נופה סהדי אחרינא על מה שכתוב בטיוטא. ואמר רב שטר הבא שכתוב הוא ועדיו על המחק כשר [illegible] אשרא שקיימו השטר וחתימת עדים ונבי בית שלא כדין

ה) ומשו"ה פסול. ב) נראה דצ"ל ובשיטה שניה אין תופסין אלא באויר אחד וכו'.

עין משפט נר מצוה

יד א מיי' פכ"ז מהל' מלוה ולוה הל' ד סמג עשין לד טוש"ע ח"מ סי' מה סעיף ט :

טו ב מיי' שם טוש"ע שם ס"ח :

טז ג מיי' שם טוש"ע שם סעיף ט :

יז ד מיי' שם הל' ז וסמג שם טוש"ע שם סי' מו סעיף לב :

יח ה מיי' שם הל' י וסמג שם טוש"ע ח"מ סי' מה סעיף ו :

יט ו מיי' שם הל' ז וסמג שם טוש"ע ח"מ סי' מו סעיף לב :

מסורת הש"ס

א) [נערוך ערך דיו א' גרס דמדיית ליה פי' דמדיית בדיו החלק כלומר עושה נקודים של דיו בין העדים לאשרתא עכ"ל]: ב) [לקמן קסו.]:ג) רש"א מה"ד : ג) [גיטין כח:] :

הגהות הב"ח

(א) גמ' הן ולא אוירן (שיטה אחת בלא אוירה) תא"מ ונ"ב לפי' רשב"ם ל"ג ליה: (ב) שם רבי יצחק : (ג) רשב"ם ד"ה כגון לך וכו' דהא זימנין דמיגהדין בהדי הדדי. נ"ב לשון התלמוד בפא"ט לגבי שני עורות הוושט שניקבו זה שלא כנגד זה דטרפה משום דזימנין דמהדקין בהדי הדדי ופרש"י ז"ל מתרמי דמיכווני אהדדי:(ד) ד"ה אלמא וכו' בשביל ך' של לך התחתון : (ה) ד"ה וניחוש כו' וכתב הוא הלוואתו כצ"ל : (ו) ד"ה דאמר רב וכו' וגבי אשרתא אע"פ וכו' שמקיימת עדותן : (ז) תוס' ד"ה (בדף הקודם) נמצא כו' ואין נראה לר"ת כו' הלכך נמצא בסוף אחד מהם קרוב . נ"ב עי' מ"ש התוס' בגיטין וז"ל ואומר ר"ת דאפילו מאן דפסיל הכא לא פסיל אלא בתחלה כו' ולאחר שחזר ר"ת צריך לפרש נמי דאפי' מאן דמכשיר התם לא מכשיר אלא בתחלה אבל בסוף פסול לכ"ע וכ"כ התוס' להדיא בפ"ב דגיטין דף י"ח בד"ה אמרי לה : (ח) בא"ד שלא יאמרו משום תנאי וכו' חתמו בתחלה אלמא וכו' פסיל בתחלה : (ט) בא"ד וא"ת א"כ אמאי כשר הכא ולא אתי וכו' וי"ל התם דפסלינן בתחלה מדרבנן משום דעדי הגט: (י)בא"ד ואינך משום תנאי אבל : (כ) בא"ד מעדים שלמטה כו' מכלל : (ל) ד"ה שיטה וכו' דאי מזייף וכתב ביה וכו' שהוא מזויף כיון שהנך שני שיטין דקות יותר משאר אותיות השטר כצ"ל : (מ) בא"ד הרחיק שיטה אחת כשר: (נ)בא"ד למסקנא דהכא וכו' שני שיטין ואחת ואוירה וכו': (ס) ד"ה כגון וכו' לעשותו בריוח הס"ד ואח"כ מה"ד שיטה אחת וכו' בלא אוירן דאם לא כן שיטה אחת למאי חזיא : (ע) ד"ה דמטייט וכו' שניכר החלק מעט שאז ניכר שלא : (פ) בא"ד והאשרתא של מטה מקיימת אותם ואם אין גליון וכו' והאשרתא מקיימת לעדים שזייף : (צ) ד"ה שטר וכו' והא דפסלינן : (ק) ד"ה ר' יוחנן וכו' דר' יוחנן פסיל אפילו בטיוטא שיטה אחת בין עדים לאשרתא משום דימחקנה וכו' והאשרתא מקיימת אותו דסבירא ליה דמקיימינן וכו':

רש"א מה"ד

רש"א מה"ד

גויא/מבנה

דעות על אין מחשבים השיעור של ב' שורות

◇ "כגון" דוגמאות של כתיבה שאפשר ניתן להבא השיעור

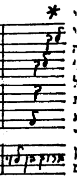

גויא/מבנה

⋈ רב/ר' יוחנן ב' דעות בגנון גודל הריוח שמותר בין העדים לאשרתא

△ (מזיקה) קושיות על דעה רב ור' יוחנן

▽ תשובות